

Oprema mladinskih leposlovnih knjig glede na žanr in vsebino s piktogrami kot primer dobre prakse v Osnovni šoli dr. Vita Kraigherja

Marking youth fiction with pictograms for genre and contents as a case of good practice in Primary School Dr. Vito Kraigher

> Tjaša Jevnikar

>> Maja Miklič

Izvleček

Na Osnovni šoli dr. Vita Kraigherja v Ljubljani je marca 2013 potekala raziskava, katere namen je bil ugotoviti, ali so piktogrami v njihovi šolski knjižnici dovolj jasno predstavljeni za samostojno vsakodnevno uporabo. Uporaba piktogramov naj bi v knjižnico privabila več otrok in hkrati omogočala čim bolj samostojno brskanje po knjižnični zbirki. Pri raziskavi je sodelovalo 26 učencev, ki so najprej opravljali tri praktične naloge, nato pa v kratkem intervjuju odgovorili na 6 vprašanj. Piktogrami so kot zanimivost v knjižnico prinesli nekaj novega, nekaj, kar otrokom ni znano, ter tako privabili tudi tiste, ki po navadi knjižnice ne obiskujejo. Cilj raziskave, ali so piktogrami dovolj jasno predstavljeni, je bil dosežen, ko so učenci piktograme uporabljali tudi po končani raziskavi, brez pomoči knjižničarke.

Ključne besede

piktogrami, književne zvrsti, šolske knjižnice, Osnovna šola dr. Vita Kraigherja (Ljubljana), mladinsko leposlovje, učenci

UDK 027.8(497.4):82-93
022.42:003.62-053.5/.6

Abstract

At primary school Dr. Vita Kraigherja a survey was held in March 2013, the purpose of which was to determine whether the pictograms in their school library were understandable enough for their independent daily use. The use of pictograms in the library was meant to attract more pupils who should at the same time be able to independently browse through as much of the library collection as they wished. There were 26 pupils involved in the study. At first they had to perform three practical tasks, and then held a short interview, where they answered 6 questions each. Being unknown to the children, pictograms in the library have raised a new interest and thus attracted children who normally do not come to the library. The study showed that pictograms were understandable enough, thus the goal was achieved. This was especially clear when the pupils used pictograms after the completion of the survey, without the assistance of a librarian.

Keywords

pictograms, literary genre, school library, Primary school Dr. Vita Kraigherja (Ljubljana), youth fiction, students

Uvod

Konec šolskega leta 2012/2013 je v Osnovni šoli dr. Vita Kraigherja pod mentorstvom Maje Miklič potekala raziskava, katere namen je bil predstaviti piktograme in ugotoviti njihovo prepoznavnost med učenci. Piktograme sem za potrebe diplomskega dela z naslovom Oprema mladinskih leposlovnih knjig glede na žanr in vsebino s piktogrami pod mentorstvom profesorice Alenke Šauperl izdelala sama in jih predstavila otrokom. Namen raziskave je bil otrokom približati knjižnico in knjige

narediti bolj zanimive. Prav tako naj bi s piktogrami lajšali iskanje določenih žanrov in otroke spodbudili k samostojnemu iskanju. Za to raziskavo sem se odločila, ker je v Sloveniji zelo malo piktogramov v šolskih knjižnicah, sama šolska knjižnica pa je otrokom zelo pomembna. To je prva knjižnica, v katero otroci stopijo sami. Bralce vzgajamo že od majhnega, in če otrok od otroštva povezuje knjižnico z neko pozitivno lastnostjo, se bo v knjižnico vračal vse življenje. Ravno zato je pomembno bralce privabiti že zelo zgodaj in piktogrami so lahko del te izkušnje. Raziskava nam pokaže, kako se učenci odzivajo na piktograme. Pomaga nam, da vidimo, ali so piktogrami le trenutna zanimivost ali postanejo del knjižnice in nam služijo kot pripomoček v knjižnici. Rezultat naj bi pokazal večje zanimanje za označene knjige in njihovo izposajo.

Piktogrami¹

Ime piktogramov:	Videz piktogramov
Čarovnice	Vijoličen klobuček s palico
Dramatika	Črno-bela maska, ena stran nasmejana, druga žalostna
Fantazija	Troglava pošast – hidra, trije različni odtenki vijolične
Film	Režiserski pripomoček, črno-bel
Grozljivke	Starejši grob z mrtvo roko, ki gleda iz zemlje
Humor	Nasmejan rumen sonček
Kriminalke, detektivke	Povečevalno steklo, ki kaže odtis tačke
Poezija	Kitara
Problemi odraščanja	Deklica in deček držita vprašaj (tri različne barve. Rdeča – primerna za deklice, modra primerna za dečke, črna primerna za vse)
Pustolovščine, popotniške zgodbe	Jadrnica, ki plava po morju
Ljubezenske zgodbe	Prelomljeno rdeče srce, popravljeno z belimi obliži
Strip	Figura z oblacom, v katerem piše strip
Športne knjige	Smučar/-ka
Zgodovinske zgodbe, življenjepisi	Grad z dvema stolpoma
Znanstvena fantastika	Zelena vesoljska ladja
Zgodbe o živalih, rastlinah in ekologiji	Dva metuljčka rdeče in rumene barve in rožica, svetlo rdeče barve

Raziskava

Kot raziskovalna metoda je bil uporabljen polstrukturirani intervju, ki je bil izveden med uporabniki šolske knjižnice. Intervju je bil sestavljen iz dveh delov. Prvi del je potekal z reševanjem različnih nalog, ki sem jih dodelila učencem. Vsak posameznik je opravil tri različne naloge, ki so jih sami naključno izžrebali. Naloga je od učenca zahtevala, da najde določen žanr na podlagi piktograma, da najde knjigo z istim piktogramom drugega avtorja, da najde knjige z več kot enim piktogramom, da razloži, kateri žanr določen piktogram predstavlja, in da se sam spomni piktograma, ki bi lahko predstavljal določen žanr. Po nalogah je sledilo šest vprašanj, na katera so odgovarjali posamezno, čeprav smo naloge reševali v skupini. Naloge so trajale od 5 do 10 minut, odvisno od velikosti skupine, vprašanja pa 2 minuti.

Intervju je vseboval vprašanja:

1. Ali si sliko/žanr takoj prepoznal/-a?
2. Ali je bilo iskanje težko ali lahko? Zakaj?

¹ Piktogrami so kot slikovna priloga predstavljeni na zadnji notranji strani ovitka.

3. Ali si si s čim pomagal/-a? Kako?
4. Ali si reden/-na obiskovalec/-ka knjižnice?
5. Katere žanre najraje bereš?
6. Kakšne so se ti zdele naloge/vprašanja?

Že na začetku se je porajal sum, da učenci samega pojma piktogram še ne poznajo, vendar so piktogrami kot sličice dovolj jasni, da je njihovo sporočilo sprejmejo tudi učenci. Pričakovala sem, da se bo zaradi piktogramov dvignilo zanimanje za knjige, še posebej tiste, ki so označene z njimi. Ravno tako sem pričakovala, da se učenci lažje orientirajo, če želijo iskati določen žanr. Piktogrami naj bi bili na začetku sprejeti kot novost, ki bi se pozneje uporabljala vsak dan.

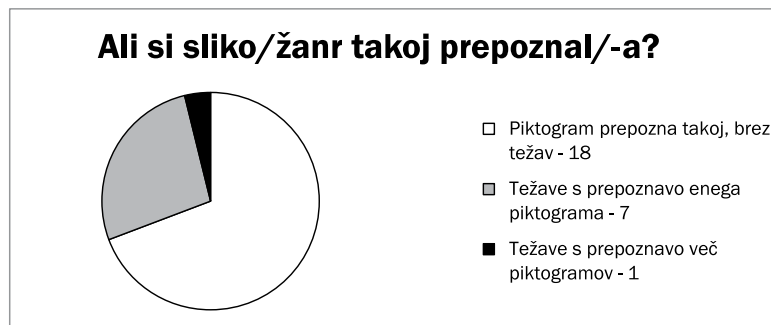
Raziskovalna vprašanja:

- Ali otroci prepoznajo določen žanr na podlagi njihovega piktograma?
- Ali piktogrami omogočijo lažje iskanje žanrov?
- Ali so otrokom bolj znani piktogrami tistih žanrov, ki jih berejo pogosteje?
- Ali piktogrami otroke spodbudijo za nadaljnje brskanje po knjižnih policah?
- Ali so piktogrami dovolj jasni in prepoznavni, da jih otroci uporabljajo za samostojno iskanje po knjižnici?

Rezultati raziskave

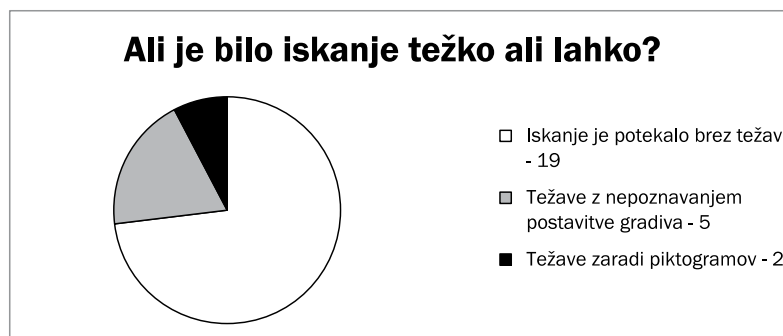
V raziskavi je sodelovalo 26 učencev, od tega 19 deklic in 7 fantov iz različnih razredov devetletke (2. razred do 7. razred).

1. Analiza prvega vprašanja: Ali si sliko/žanr takoj prepoznal/-a?

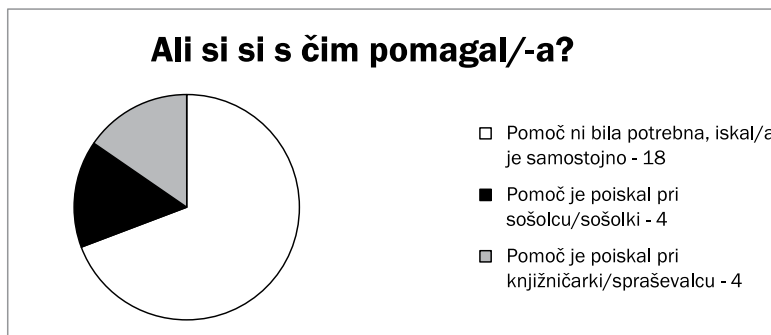
Ugotovili smo, da so piktogrami dovolj jasni za uporabo in da so dovolj preprosti, da učenci nimajo težav z njihovo prepoznavo. Najmanj jasen je bil piktogram za FILM, krivili so predvsem barvo. Ker je črno-bel, je manj viden, tudi manj zanimiv. Sledil mu je piktogram za ZGODBE O ŽIVALIH, RASTLINAH in EKOLOGIJI.

2. Analiza drugega vprašanja: Ali je bilo iskanje težko ali lahko? Zakaj?

V večini primerov težav z iskanjem ni bilo. Učenci so samostojno iskali po policah, brskali in raziskovali. Pojavilo se je pa nekaj težav, ker niso vedeli, kako je gradivo postavljeno – kje je Pionirska stopnja. Potrebna je bila usmeritev (oranžen P predstavlja pionirsko stopnjo). Pojavila se je tudi težava s prepoznavo piktograma oz. kje je določen piktogram – predvsem poezija.

3. Analiza tretjega vprašanja: Ali si si s čim pomagal/-a? Kako?

V večjem delu pomoč pri iskanju ni bila potrebna, niti niso bili potrebni kakšni posebni pripomočki pri iskanju. V nekaterih primerih so si pomagali s sošolci, ki pogostejše obiskujejo knjižnico. Spraševali so za njihovo mnenje. Pri nekaterih je bila potrebna večja spodbuda, potrebovali so pomoč odraslega. To je veljalo za težja vprašanja, ko je bilo treba identificirati kakšen piktogram oz. kakšna sličica naj predstavlja določen žanr. Učenci so se morali sami domisliti, kakšen naj bo neki piktogram.

4. Analiza četrtega vprašanja: Ali si reden/-na obiskovalec/-ka knjižnice?

Reden obiskovalec knjižnice je učenec, ki knjižnico obiskuje vsaj dvakrat tedensko. Pet učencev je odgovorilo, da knjižnico obiskuje redno. Osem učencev knjižnico obiskuje enkrat tedensko. Devet učencev knjižnico obiskuje redko. En učenec knjižnice ne obiskuje. Trije učenci obiskujejo splošno knjižnico Bežigrad.

5. Katere žanre najraje bereš?

Učenci najraje berejo pustolovščine, popotniške zgodbe in fantazije, najmanj pa grozljivke in znanstveno fantastiko. Zanimiva sta bila dva odgovora, da učenca najraje bereta poučne knjige oz. enciklopedije.

6. Kakšne so se ti zdele naloge/vprašanja?

Veliki večini (23) so se naloge zdele preproste, lahke in razumljive. Le eni osebi so se naloge zdele težavne.

Piktogrami v šolski knjižnici Osnovne šole dr. Vita Kraigherja

Pričakovali smo, da učenci prepoznajo določen žanr na podlagi njegovega piktograma. Po končanih nalogah smo imeli kratko razpravo, v okviru katere so si učenci lahko ogledali vse piktograme in povedali svoje mnenje. Piktogrami so bili dovolj preprosti, da so sporočili, kaj predstavljajo. Tudi tisti, ki se na začetku niso zdeli enostavni, so se jim zdeli smiselni, ko so prebrali opis. Za najbolj težavna sta se izkazala predvsem črno-bela piktograma (dramatika, film), ker ne izstopata dovolj. Podobna težava se je pojavila tudi pri piktogramih v knjižnici Bežigrad, kjer nekateri niso bili dovolj jasni za mlajše uporabnike (Šesek, 2009). Preostali piktogrami so barvni, privlačijo pozornost, medtem ko se črno-beli zlijejo z ovitki. Piktogram, za katerega smo predvidevali, da bo učencem delal nekaj težav (Problemi odrasčanja – trije piktogrami z eno barvno razliko), pa se je dobro izkazal, saj so učenci takoj razumeli,

kaj smo želeli povedati. Tudi izbira barve je bila jasna in razumljiva (modra – fantje, rdeča – dekleta, črna – primerna za oba spola). Na prvo raziskovalno vprašanje torej lahko odgovorimo pritrdilno: učenci prepoznajo določen žanr na podlagi njegovega piktograma.

Ali piktogrami omogočijo lažje iskanje žanrov? V Oakland Public Library (Nakao, 2005) so piktograme vpeljali kot pomoč uporabnikom, ki imajo težave z učenjem. Pomagali pa niso le njim, ampak celotni skupnosti, saj so z njimi olajšali iskanje knjig. Bistvo piktogramov je omogočanje lažjega iskanja in orientiranja po knjižnici (Sear, 1991). Učencem, ki imajo radi športne romane, ni več treba spraševati knjižničarke, kje na polici lahko najdejo kak športni roman, ampak se sami orientirajo in ga poiščejo. Seveda pa lahko sam piktogram, zaradi svoje zanimivosti in novosti, pritegne učenca k branju določenega žanra. Raziskava je pokazala, da piktogrami res omogočijo lažje iskanje žanrov, vendar morajo biti dovolj vidni in jasni. Učenci so knjige poiskali dosti lažje, če so bile označene s piktogrami.

Ali so otrokom bolj znani piktogrami tistih žanrov, ki jih berejo pogosteje? To vprašanje se je pojavilo v razpravah po intervjuju, ko so bili učencem predstavljeni vsi piktogrami. Na vprašanje, zakaj jim je jadrnica tako znana, so odgovorili, da jih spominja na potovanje, na popotniške zgodbe. Učenci povežejo sliko s zgodbo, s svojo izkušnjo določenega žanra. Slike oz. piktogrami morajo jasno predstavljati svoj namen (Robinson, 1995). Grozljivke te prestrašijo, zato mora biti tudi piktogram bolj strašljiv, pri humorju pa te mora nasmejati. Sonček z nasmehom je vesel, učenci to takoj povežejo s knjigo, ki jih je nekoč nasmejala. Tudi žanre, ki so malo manj znani (znanstvena fantastika), so njihovi oboževalci zlahka prepoznali. Ker žanr poznajo, vedo, kakšen piktogram lahko pričakujejo. Raziskava je pokazala, da učenec, ki več bere popotniške zgodbe, takoj prepozna piktogram za le te zgodbe. Na raziskovalno vprašanje lahko tako pritrdimo: učenci bolj poznajo piktograme, ki označujejo žanre, ki jih več berejo.

Ali piktogrami otroke spodbudijo k nadaljnjemu brskanju po knjižnih policah? Odgovor na to vprašanje je trenutno še nejasen. Prvi teden, ko smo knjige šele začeli označevati s piktogrami, so učenci prišli v knjižnico in spraševali, kaj so piktogrami in zakaj jih knjižnica potrebuje. Ko smo jim razložili njihov namen, so z veseljem prišli in si jih ogledali sami, ko je bila prva faza označevanja končana. Za njihovo spodbudo smo pripravili tudi razstavo piktogramov zunaj knjižnice. Piktograme smo povečali in jih razstavili, zraven pa dodali opise, kaj določen piktogram pomeni in kaj piktogram sploh je. Konec prvega tedna smo dobili tudi vprašanje, kje lahko najdejo kako knjigo z določenim piktogramom. Piktogrami vzbudijo tudi zanimanje učencev, ki po navadi ne hodijo v knjižnico, je pa v interesu knjižnice, da se to zanimanje ohrani.

Učenci, ki obiskujejo tako splošno knjižnico Bežigrad kot šolsko knjižnico, so opazili nekaj razlik. Po njihovem mnenju so v šolski knjižnici piktogrami bolj jasni in preprosti. Zelo je privlačna živahna barva, pomembno pa je tudi dejstvo, da čeprav so piktogrami večbarvni, za en piktogram velja ena barva. Primer: pri piktogramu za fantazijo prevladuje vijolična barva, medtem ko pri piktogramu za znanstveno fantastiko prevladuje zelena barva.

Ali so piktogrami dovolj jasni in prepoznavni, da jih otroci uporabljajo za samostojno iskanje po knjižnici? Na podlagi raziskave, ki smo jo izvedli, lahko to raziskovalno vprašanje potrdimo. Seveda se pojavi nekaj izjem, a rezultati so spodbudni in tudi v krajšem času nakazujejo pozitiven vpliv na samostojno iskanje in orientacijo učencev v šolski knjižnici.

Obisk knjižnice po treh mesecih

Tri mesece po vpeljavi piktogramov smo opazili povečano zanimanje za knjige, ki so označene s piktogrami. Knjige so bolj iskane in tudi večkrat izposojane. To je najbolj opazno na pionirski stopnji, tj. od 3. do 7. razreda, na mladinski stopnji pa je nivo izposoje enak oziroma porast izposoje ni opazen. Knjige, označene s piktogrami, si najbolj sposojajo učenci, ki so sodelovali od vsega začetka projekta. To so učenci, ki so bili vključeni v pilotno študijo, ki so pomagali zaviti knjige in jih označiti z nalepkami, ter tisti, ki so pomagali pri samem nastanku piktogramov. Učenci, ki so sodelovali pri raziskavi in so se s piktogrami seznanili prej, so o tem obvestili svoje sošolce in tako je beseda o piktogramih potovala od ust do ust.

Knjižničarka je opazila, da samo opremljanje s piktogrami ni edino pomembno za njihovo prepoznavnost. Poleg piktogramov moramo vključiti tudi promocijo in izobraževanje učencev, drugače so sami piktogrami brez pomena in ostanejo neopaženi.

Piktogrami so pozitivno sprejeti, učenci jih uporabljajo. Ravno tako se je z njihovo pomočjo poenotila knjižnična zbirka. Prej je bila v knjižnici posebna zbirka stripov, ki so jih hranili na posebni polici. Ko smo jih označili s piktogrami, jih je knjižničarka postavila na police k preostalim knjigam. Stripi so še vedno zelo izposojani in učencev sploh ne ovira, da niso več ločeni od zbirke.

Pojavila pa se je tudi negativna stran piktogramov, tj. drugačne interpretacije, še posebej pri piktogramu za poezijo, saj otroci, če jim ga vnaprej ne razložimo, ne vedo, da kitara predstavlja poezijo.

Piktogrami, s katerimi je trenutno označeno knjižnično gradivo, so zelo primerni za mladinsko in pionirsko stopnjo, na cicibanovi stopnji pa bi jih lahko še razširili oz. so obstoječi piktogrami manj primerni.

Sklep

Slike so z nami od začetka mišljenja in so še danes univerzalne. Res je, da si lahko vsak predstavlja nekaj svojega, ko prvič zagleda določeno sliko, vseeno pa obstajajo določeni protokoli, ki veljajo po vsem svetu. Vsem je znan univerzalni znak za žensko stranišče, parkirno mesto za invalide, računalniška ikona za Internet Explorer in znak Stop. Vse te slike združuje ena lastnost – imenujejo se piktogrami.

Izdelava piktogramov in njihova predstavitev v knjižnico vzameta ogromno časa, vendar se je treba zavedati, da prinesejo več dobrega kot slabega. Postanejo zanimivost, kar privabi učence v knjižnico, kjer lahko začnejo iskati svoje najljubše knjige. Samo brskanje po policah se lahko spremeni v igro lov na zaklad. Knjižničarke/knjižničarji lahko tudi uporabijo piktograme in jih za začetek dodajo starejšim knjigam, za katere se otroci ne zanimajo več. S piktogrami dodamo knjigam nekaj več, nekaj, kar si učenec želi. Piktogrami so lahko v pomoč učencem, ki so preveč sramežljivi, da bi knjižničarja vprašali, kje se nahajajo knjige z določeno temo. Ravno to zanimivost je treba izkoristiti že pri mlajših učencih, da tako pridobimo stalne bralce.

Piktogrami se bodo razvijali še naprej, saj je slika še vedno prvotni način sporazumevanja, četudi ne v obliki, kot so to pričakovali pred leti. Danes imamo prometne znake, znake na vratih, vse to so piktogrami. Edino pravilno je, da tudi knjižnice stopijo v moderni čas in se prilagodijo modernim uporabnikom. Delno lahko to storijo že danes, in to s piktogrami.

Viri

- Nakao, A. (2005). Library icons help those with learning disabilities navigate the shelves. San Francisco Chronicle. Pridobljeno s svetovnega spleta: <http://www.sfgate.com/bayarea/article/Oakland-Library-icons-help-those-with-learning-2607029.php>.
- Robinson, A. (1995). The story of writing: With over 350 illustrations, 50 in color. London: Thames and Hudson.
- Sear, L in Jennings, B. (1991). Organizing fiction for use. V M. Kinnell Evans (Ur.), Managing fiction in libraries (str. 101–119). London: Library Association Publishing.
- Šesek, T. (2009). Piktogrami za leposlovje na oddelku za otroke in mladino v splošni knjižnici. Diplomsko delo, Ljubljana: Univerza v Ljubljani: Filozofska fakulteta.

-
- > **Tjaša Jevnikar je** študentka prvega letnika druge stopnje bolonjskega programa na Oddelku za bibliotekarstvo na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani.
Naslov e-pošte: tjasajevnikar@gmail.com
- >> **Maja Miklič** je zaposlena kot šolska knjižničarka na Osnovni šoli dr. Vita Kraigherja, Ljubljana.
Naslov: Trg 9. maja 1, 1000 Ljubljana
Naslov e-pošte: maja.miklic@guest.arnes.si

Priloga 1: Piktogrami na Osnovni šoli dr. Vita Kraigherja

Piktogrami so slikovne oznake, s katerimi so označene knjige na policah leposlovja (izjemoma tudi stvarna literatura) na stopnjah C, P in M. Z njimi so označeni žanri in zvrsti, opisujejo vsebino knjige.

Piktograme na Osnovni šoli dr. Vita Kraigherja je izdelala Tjaša Jevnikar.

1. ČAROVNICE: zgodbe o čarovnicah in zgodbe, ki se jih bere in hrani v čarovniškem kotičku.

2. DRAMATIKA: Sem spadajo vsa dramska besedila, dvo govori, monologi:

3. FANTAZIJA: Sem spadajo vsa fantastična in fantazijska besedila, ki vključujejo nadnaravne oz. imaginarne pojave in osebe.

4. FILM: Sem spadajo vsa literarna dela, po katerih je posnet film/serija/animacija.

5. GROZLJIVKE: Sem spadajo vsa dela, katerih glavni namen je prestrašiti bralca.

6. HUMOR: Smešno, sproščujoče in humorno branje; sem spadajo vsa dela, katerih namen je bralca nasmejati.

7. KRIMINALKE, DETEKTIVKE: Sem spadajo vsa dela, v katerih bralec išče skrite sledi, razkriva zločince, se bori proti zločinu.

8. POEZIJA: Pesniške zbirke in pesmi.

9. PROBLEMI ODRAŠČANJA: Sem spadajo vsa leposlovna in stvarna dela, ki se ukvarjajo s problemi najstnikov in nudijo odgovore in rešitve, večinoma pa so pisana v obliki zgodb. Opisujejo najrazličnejše problemske teme in najstniške zgodbe. Posebej jih delimo na zgodbe za punce (rdeči vprašaj), za fante (modri vprašaj) in splošne (črni vprašaj).

10. PUSTOLOVŠČINE, POPOTNIŠKE ZGODBE: Zgodbe, ki opisujejo dogodivščine, polne tveganja in nevarnosti, popotovanja po Sloveniji in svetu, odkrivanja in raziskovanja. Sem sodijo tudi zgodbe preživetja v naravi (npr. taborniške zgodbe), zgodbe počitniških dogodivščin ...

11. LJUBEZENSKÉ ZGODBE: Vsa dela, ki opisujejo romantično zgodbo z ljubezenskimi zapleti.

12. STRIP: So zgodbe v slikah, za njih je značilen zapis pogovora v oblaki.

13. ŠPORTNE KNJIGE: Opisujejo različne športne dejavnosti, v katerih se junak spopada s težavami v določeni športni disciplini.

14. ZGODOVINSKE ZGODBE in ŽIVLJENJEPISI: Ta besedila opisujejo preteklost (različna zgodovinska obdobja), lahko so izmišljena ali pa opisujejo življenjepise realnih oseb.

15. ZNANSTVENA FANTASTIKA: Zgodbe pogosto ugibajo, kaj bi se lahko dogajalo v prihodnosti ali v izmišljenem svetu, ali pa se dogajajo v vesolju oz. v izmišljenih svetovih, v njih nastopajo zunajzemeljska bitja, zaznamuje jih značilen način pisanja.

16. ZGODBE O ŽIVALIH, RASTLINAH in EKOLOGIJI: Vsa besedila, ki so povezana z živalmi rastlinami, okoljem, naravo. Sem sodijo tudi basni in pripovedke, pa tudi poučna literatura v obliki zgodbe.